

Wstęp

XXI wiek to czas dynamicznych, szybkich zmian nie tylko w obszarach społecznych, politycznych czy gospodarczych ale również i bezpieczeństwa. Procesy zachodzące w tej sferze odznaczają się nie tylko nowymi, nieznanymi dotychczas zjawiskami i procesami zagrażającymi bezpieczeństwu obywateli ale i „pogonią” ze strony podmiotów odpowiedzialnych za ich bezpieczeństwo za skutecznymi formułami współpracy międzynarodowej mającą na celu zapobieganie nowym zagrożeniom oraz ich zwalczaniu. Procesy globalizacji, powodujące narastające umiędzynarodowienie przestępczości, wymuszają na strukturach bezpieczeństwa państw budowanie systemów współpracy międzynarodowej przybierających kształt sieci i mających systemowy charakter. Przedmiotem publikacji są systemy bezpieczeństwa, które choć znajdują się w stadium *in statu nascendi*, to ich struktury są już obecnie dobrze widoczne, oraz odbywająca się w ich ramach współpraca międzynarodowa, mająca na celu zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego państw biorących w niej udział. Jak pisze Teresa Łoś-Nowak: „Kategoria „system międzynarodowy” mieści się niewątpliwie w klasie pojęć abstrakcyjnych, metaforycznych, podobnie jak wszystkie teorie strukturalne. W literaturze przedmiotu nie istnieje ogólna, powszechnie akceptowana definicja systemu międzynarodowego”¹. Dla ułatwienia analiz prowadzonych przez autorów w poniższej publikacji przyjmuje się ujęcie zaproponowane przez G. Modelskiego, który określa system międzynarodowy jako system społeczny, charakteryzujący się właściwymi sobie strukturalnymi i funkcjonalnymi mechanizmami działania, który tworzą elementy, interakcje między nimi oraz ich atrybutami i w tym znaczeniu system odzwierciedla „charakterystyczne wzorce działań i oddziaływań tworzących go elementów”.

Analizowane systemy bezpieczeństwa nie są prostą wersją Eastonowską, ale układami złożonymi odznaczającymi się swoistą dynamiką i skomplikowaniem.

Bardzo trafnie kształt tych systemów charakteryzuje A. Rothert wskazując, że „Cechują go [system złożony – przyp. aut] porządek połączonych ze sobą części, które potencjalnie mogą być samodzielnymi aktorami. Autonomiczna aktywność

¹ T. Łoś-Nowak, *Stosunki międzynarodowe. Teorie-systemy-uczestnicy*, Wrocław 2006. <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/podstawy-wiedzy-o-sm/932-system-miedzynarodowy?start=1>, s. 2.

jednostkowa nie pozostaje bez wpływu na działania innych jednostek, a wszyscy razem wykazują pewien model zachowań, mający charakter bądź to rutyny, albo też zerwania z nią, gdy trzeba sprostać nowym wymaganiom i wytworzyć nowe zachowania. Zdolność aktorów do zmiany zachowań, a co za tym idzie wywołania pętli pozytywnego sprzężenia zwrotnego – czegoś co jest inne, nowe, nieznanne czyni system złożonym². Dla właściwego funkcjonowania systemu niezbędna jest prawidłowa i efektywna współpraca, dokonująca się pomiędzy wszystkimi jego poziomami, elementami składowymi, zapewniająca osiągnięcie podstawowego celu jakim jest bezpieczeństwo. Co prawda, jego podmioty działają na podstawie różnych aktów normatywnych regulujących ich aktywność, operują na różnych poziomach systemu, jednak funkcjonują one w ramach tej samej przestrzeni stosunków międzynarodowych.

Drugim pojęciem, które wymaga wyjaśnień oraz namysłu i wiąże się z przedmiotem książki jest bezpieczeństwo wewnętrzne państwa, które definiowane jest w literaturze przedmiotu jako „stan funkcjonowania państwa, który zapewnia przeciwdziałanie, eliminowanie lub ograniczanie zagrożeń dla ustroju konstytucyjnego, porządku wewnętrznego i spokoju oraz ochronę interesu publicznego poszczególnych społeczności i każdego obywatela z osobna”³. Zarówno podmiotowe jak i przedmiotowe granice tego pojęcia pomimo szerokiej debaty na ich temat nie znajdują jednoznacznego dookreślenia. Dominują tu poglądy, iż należy je postrzegać dwuaspektowo, tzn. zarówno przez pryzmat zagrożeń jak i szans dla niezagrażonego rozwoju spowodowanych działalnością człowieka. W tym też schemacie przyjęto w książce obszary przedmiotowej analizy które dotyczą zwalczania przestępstw finansowych, celnych, zwalczania nielegalnej imigracji, handlu ludźmi, narkotykami oraz terroryzmu.

Podstawowym problemem badawczym analizowanym w publikacji jest wykazanie, iż współpraca międzynarodowa w sprawach bezpieczeństwa wewnętrznego państw ma charakter systemowy, a podmioty w niej uczestniczące tworzą specyficzne systemy bezpieczeństwa. Dla jego rozwiązania przyjęto hipotezę badawczą, która została sformułowana następująco: struktury zajmujące się współpracą międzynarodową w sferze bezpieczeństwa wewnętrznego państw tworzą złożone systemy współdziałania, funkcjonujące w oparciu o sieć instytucji państwowych i niepaństwowych oraz organizacji międzynarodowych, zasad współpracy oraz norm wyznaczających ich ramy, pozostając w specyficznych dla każdej ze sfer relacjach. Świadczą o tym następujące kwestie:

- 1) podejmowanie inicjatyw na rzecz bezpieczeństwa wewnętrznego państw w odpowiedzi na zapotrzebowanie społeczne wynikające z braku poczucia

² A. Rothert, *Modelowanie, władza i światy alternatywne*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2013, s. 174.

³ Z. Skwarek, *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa*, [w:] J. Pawłowski (red.), *Podstawy bezpieczeństwa narodowego (państwa)*, Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa 2017, s. 205.

- bezpieczeństwa w poszczególnych obszarach, unaoczniające się na wejściu do systemów;
- 2) działanie na podstawie systemu normatywnego regulującego zasady współpracy na poziomach globalnym, regionalnym i narodowym, przy czym normy te są ze sobą kompatybilne;
 - 3) istnienie specyficznego dla każdego z obszarów systemu instytucjonalnego obejmującego swym zasięgiem działania poziomy globalny, regionalny i krajowy, ewaluującego wraz ze zmianami będącymi odpowiedzią na wyzwania w poszczególnych obszarach;
 - 4) realizacja wspólnych, skoordynowanych operacji obejmujących swym zasięgiem członków organizacji;
 - 5) efekty ich współpracy znajdują swoje odzwierciedlenie w danych liczbowych (statystykach) wpływających na wyobrażenia społeczne dotyczące poziomu bezpieczeństwa państwa w poszczególnych obszarach i obawa przed nowymi zagrożeniami.

Dla weryfikacji powyższej hipotezy badawczej Autorzy poszczególnych rozdziałów dokonali analiz pod kątem odpowiedzi na skorelowane z nią pytania badawcze, stawiane w poszczególnych rozdziałach. Brzmiały one następująco:

Jakie są uwarunkowania i przyczyny zagrożeń w analizowanych obszarach?

Jaki kształt ma normatywny wymiar współpracy? Czy akty prawne niższego rzędu wynikają z aktów prawnych wyższego rzędu?

Jakie struktury wchodzi w skład systemu? Jakie komórki odpowiadają za dany obszar? Jakie mają kompetencje? Czy podejmują stałą współpracę? Czego ona dotyczy?

Jakimi instrumentami mogą się posługiwać? Czy odpowiadają one rzeczywistym potrzebom?

Jakie projekty zostały wspólnie zrealizowane? Na czym polegały? Jak były one wdrażane i jakie efekty zostały osiągnięte?

Jaki jest wpływ współpracy systemowej podmiotów stosunków międzynarodowych na bezpieczeństwo państw i/lub co z niej wynika?

Przedmiotem analiz we wszystkich rozdziałach książki są kwestie dotyczące diagnozy uwarunkowań rozwoju współpracy w poszczególnych obszarach; międzynarodowych norm prawnych i ich wielopoziomowej kompatybilności: międzynarodowej, regionalnej i państwowej (Polska); struktur współpracy obejmujących powyższe poziomy, narzędzi i instrumentów wykorzystywanych do zwalczania zagrożeń, kierunków i płaszczyzn współpracy, jej efektów i wyzwań stojących przed systemami międzynarodowymi zapewniającymi bezpieczeństwo państw w analizowanych obszarach.

Dla analiz mających dać odpowiedzi na tak postawione pytania badawcze Autorzy publikacji zastosowali metodę indukcji, dzięki której diagnozując uczestników systemu, zachodzące pomiędzy nimi interakcje, zasady współpracy i reguły postępowania oraz struktury, wykazywali systemowość realizowanej w bada-

nym obszarze współpracy. Wykorzystany został cały wachlarz instrumentarium badawczego w postaci analiz krytycznych dokumentów źródłowych oraz literatury naukowej przedmiotu. W badaniu zastosowanie znalazł model teoretyczny systemu międzynarodowego, który kształtowano zgodnie ze schematem „element + interakcje + struktura” przy czym strukturę definiowano jako „zespół sprzężeń pomiędzy elementami systemu a systemem jako całością”. W procesie badawczym wykorzystano metody analizy instytucjonalno-prawnej oraz metody decyzyjnej w jej wariacie systemowym.

Zawartość poszczególnych rozdziałów publikacji, w tym szczególnie analizowanych struktur, instrumentów oraz wspólnie realizowanych projektów i inicjatyw, jest indywidualnym wyborem Autorów, którzy mając świadomość ograniczeń objętościowych pracy, podjęli się redukcji treści do tych z nich, które uznali za najważniejsze i najlepiej odzwierciedlające poruszane problemy.

Książka niesie ze sobą duży potencjał innowacyjny, który powinien być wykorzystywany również i w innych publikacjach naukowych, mający nie tylko walor teoretyczny ale również użyteczny z punktu widzenia wtórnego wykorzystania filmowych źródeł dokumentalnych, jedynie śladowo zamieszczanych w publikacjach naukowych. Dla nadania im waloru użyteczności Autorzy wyszli poza „standardową” konstrukcję treści monografii i oprócz tekstów pisanych, zaproponowali treści w postaci materiałów video (filmów dokumentalnych, opinii ekspertów i materiałów autorskich instytucji oraz organizacji międzynarodowych) dostępnych bezpłatnie w Internecie. Umieszczone w treści książki QR kody pozwalają czytelnikowi na bezpośredni dostęp za pomocą rozmaitych urządzeń elektronicznych (w tym np. iPhone) do zasobów Internetu, związanych z treściami książki, wzbogacając tym samym analizy przeprowadzone przez Autorów. Publikacja jest więc pozycją, która nie tylko analizuje wskazane powyżej problemy, ale czerpie również z zasobów internetowych, przyczyniając się tym samym do ponownego ich wykorzystania dla celów edukacyjnych i spopularyzowania tych treści wśród czytelników.

Niniejsza publikacja jest wynikiem prac dwunastoosobowego zespołu badawczego, z dr hab. Tomaszem Kownackim jako opiekunem naukowym i koordynatorem, w którym znaleźli się studenci II roku studiów II stopnia bezpieczeństwa wewnętrznego Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego. Prace nad publikacją trwały od lutego 2018 r. do lutego 2019 roku. Idea przygotowania powyższej publikacji zrodziła się podczas kursowych zajęć z przedmiotu Współpraca międzynarodowa w sprawach bezpieczeństwa wewnętrznego prowadzonych przez dr hab. Tomasz Kownackiego i była wspólnym pomysłem wykładowcy i studentów biorących w nich udział.

Autorzy wraz z opiekunem grupy badawczej dr hab. Tomaszem Kownackim składają podziękowania władzom WNPiSM UW za umożliwienie opublikowania oddawanej do rąk czytelników publikacji sfinansowanej ze środków na badania statutowe, jak również recenzentowi książki za jej życzliwe przyjęcie.